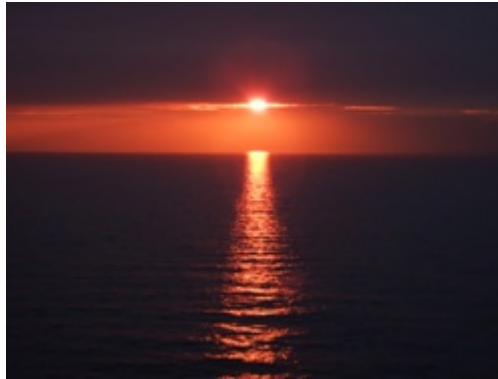

BEGRAAFPLAATSEN IN EUROPA

THEMA 36 - BEGRAVEN OP ZEE

De laatste tijd is er een aantal malen in het nieuws sprake geweest van een zeemansgraf. Op 2 mei 2011 werd Osama bin Laden doodgeschoten. Zijn lichaam kreeg diezelfde dag een zeemansgraf in de Arabische Zee om te voorkomen dat zijn graf een bedevaartsplaats zou worden.

In het geval van de Amerikaanse astronaut Neil Armstrong was er in de media ook sprake van een zeemansgraf, maar in werkelijkheid werd zijn as op 14 september 2012 uitgestrooid op zee.

In beide gevallen is er sprake van begraven op zee, maar er is een verschil.

Voor begraven op zee zijn twee mogelijkheden: een zeemansgraf en een zeebegravenis. In het eerste geval wordt het stoffelijk overschot van een overledene tewatergelaten, in het tweede geval betreft het een asverstrooiing of asbijzetting op zee.

Maar ook allen, die onderweg op een schip 'met man en muis' zijn vergaan en daarna nooit zijn teruggevonden, hebben uiteindelijk een zeemansgraf gekregen.

ZEEMANSGRAF

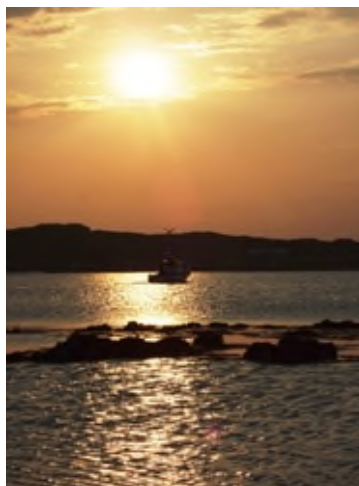
Het 'een, twee, drie in Godsnaam', waarna een overledene aan boord van een Nederlands schip tewater wordt gelaten en een zeemansgraf krijgt, zal niet of nauwelijks meer voorkomen. Vanwege de mogelijkheden een lichaam gebalsemd en/of gekoeld te bewaren aan boord van een schip, is het ook niet meer noodzakelijk. Alleen in noodgevallen, bv. bij gevaar van besmetting aan boord, zou het mogen in internationale wateren. Maar als je toch wilt kiezen voor een zeemansgraf?

Een zeemansgraf betekent dat het lichaam van een overledene op volle zee overboord gezet wordt. In de Nederlandse wateren is dat niet toegestaan. Dan zal een uitvaartondernemer moeten uitwijken naar het buitenland, naar Groot-Brittannië bijvoorbeeld. In Engeland zijn drie plaatsen aangewezen: bij Newhaven in East Sussex, op de Needles Spoil Ground ten westen van het Isle of Wight en in de buurt van Newcastle. Bij Schotland zijn twee plaatsen in de Atlantische Oceaan, ver ten westen van Schotland (56° 45' NB / 009° 15' WL) en bij de Orkney Islands (42.70' NB / 003° 23.30' WL), waar men een zeemansgraf kan krijgen in troggen die meer dan 300 meter diep zijn.

Deze plaatsen worden door Britse overheids- en milieu-instanties streng gecontroleerd. Zo mag daar niet gevist worden. Er moet telkens een vergunning worden aangevraagd en er moet aan allerlei voorwaarden worden voldaan. De overledene moet in een massief houten kist liggen, die verzwaard moet zijn met minstens 100 kilo, tussen de 40 en 50 gaten van 50mm moet hebben en moet zijn voorzien van twee stalen banden. De overledene mag niet gebalsemd zijn en moet voorzien van een verklaring van een arts vrij zijn van besmettelijke ziektes. Verder moet de overledene aan twee verschillende ledematen een plastic bandje hebben met naam, datum van de begrafenis en telefoonnummer van de uitvaartondernemer. Nadat de kist overboord gezet is en naar de zeebodem is gezonken, duurt het ongeveer twee jaar voordat de overledene volledig is geskeletteerd.

Er zijn in Nederland uitvaartondernemingen die een zeemansgraf voor je kunnen/willen regelen in Groot-Brittannië. Dat het een kostbare zaak is staat in elk geval vast.

Ook in Portugal is een zeemansgraf wettelijk mogelijk. Verder is het mogelijk in Zuid-Afrika, rond Kaap de Goede Hoop, in sommige Amerikaanse staten die grenzen aan zee en in Australië.

Atlantische Oceaan bij Schotland

OP ZEE OMGEKOMEN

Hierboven ging het om een zelfgekozen zeemansgraf. Maar hoevelen zijn er niet bij een scheepsramp omgekomen op zee en hebben een niet verkozen zeemansgraf gekregen: vissers omgekomen bij een storm, passagiers van gezonken veerboten en militairen op neergeschoten oorlogsbodems. De zee is eigenlijk de grootste begraafplaats ter wereld, waar in de loop der eeuwen miljoenen een zeemansgraf hebben gekregen. De meeste lichamen zijn nooit geborgen, de meeste slachtoffers hebben nooit een graf aan wal gekregen.

De meest besproken en beroemde scheepsramp is ongetwijfeld de ondergang van de *Titanic*. Het dodental van 1517 slachtoffers valt overigens in het niet bij de slachtoffers die vielen aan het einde van de Tweede Wereldoorlog door bombardementen met jachtvliegtuigen en torpedo's uit onderzeeërs. Zo vielen er ca. 9000 slachtoffers, vluchtelingen en gewonde soldaten, bij de grootste scheepsramp uit de geschiedenis, toen op 30 januari 1945 het Duitse passagiersschip *Wilhelm Gustoff* door de Russen werd getorpedeerd in de Oostzee.

Op 28 september 1994 zonk in dezelfde Oostzee de veerboot *Estonia*, waarbij 852 slachtoffers vielen. De boot zonk naar zo'n grote diepte dat berging niet mogelijk was en het wrak een massazeemansgraf werd. Het zijn maar enkele voorbeelden.

Ter herdenking van de slachtoffers van scheepsrampen werden/worden aan wal vaak monumenten opgericht bij gebrek aan een graf dat bezocht kan worden. Een apart verhaal daarbinnen zijn de monumenten die zijn opgericht voor de vissers die op zee een zeemansgraf hebben gevonden.

Titanic

DE VIS WORDT DUUR BETAALD

'De vis wordt duur betaald' is de gevleugelde uitspraak van Kniertje in het drama 'Op Hoop van Zegen' van Herman Heijermans. Vissersvrouw Kniertje heeft haar twee oudste zonen verloren aan de zee en verliest in dit drama ook haar twee jongste zonen. Dit verhaal speelt in Katwijk aan Zee, maar was toepasbaar op alle vissersplaatsen.

Urk: Vissersmonument

Zo staat er in Urk bij het Vissersmonument een 'Kniertje', een vissersvrouw die nog één keer achterom kijkt naar de zee, vanwaar haar geliefde(n) had(den) moeten komen. Tekst op het monument:

*Hier wendden zij de steven
en door wie achterbleven
werd hier op hen gewacht.*

*Hier werd voor hen gebeden
maar ook intens geleden
als 'tinge' werd gebracht.*

*Velen in zee gebleven
hier staan ze ingeschreven
en wordt aan hen gedacht.*

Op marmeren platen staan de 368 namen van Urker vissers die tussen 1717 en 2010 op zee zijn gebleven. Vanaf het Kerkhofje aan de Zee, waar zij liggen die wel zijn teruggekeerd of teruggevonden, zie je het Vissersmonument.

Arnemuiden: Vissersmonument

Ook in Arnemuiden staat op de Oude Algemene Begraafplaats een vissersmonument voor *Allen omgekomen bij de visschersramp op 18 juli 1924*. Tijdens een plots opstekende storm verongelukten vijftien vissers uit Vlissingen en Arnemuiden. Het monument herdenkt de vijf Arnemuidense slachtoffers.

Urk: vissersmonument

Urk: kerkhof aan de zee

Arnemuiden: vissermonument

Ploubazlanec: mur des disparus en mer

Ook in het buitenland vinden we dergelijke monumenten. Zo bevindt zich op de begraafplaats van Ploubazlanec in Bretagne de 'muur voor hen die in zee verdwenen'. Tussen 1852 en 1935 werd in de hele regio op kabeljauw gevestigd in de wateren bij IJsland. Tijdens deze periode verdwenen 120 schoeners, waarvan 70 met man en muis, waarbij 2000 vissers op zee verdronken.

Lelystad: zeemansgraf

Een zeemansgraf kun je normaliter niet bezoeken. Dat kan echter wel in het gebouw van de RACM in Lelystad.

In 1976 werd bij het huidige Swifterband in Flevoland het wrak van de Lutina opgegraven, dat in 1888 bij een storm was vergaan. Daarbij werd ook een skelet aangetroffen, dat met zijn benen vast lag onder een lier. Na DNA-onderzoek kon worden vastgesteld dat het ging om schipper Jan Kisjes (1821-1888). De familie gaf toestemming voor de presentatie van het skelet van hun voorvader op de permanente tentoonstelling Zeemansgraf. De tentoonstelling vertelt het verhaal van de ondergang van het schip Lutina en geeft een kijkje in de keuken van de scheepsarcheologie.

Ploubazlanec: mur des disparus en mer

Lelystad: zeemansgraf

ZEEBEGRAFENIS

Een zeebegrafenis betreft een asverstrooiing of asbijzetting op zee. In het eerste geval wordt de as uit een urn uitgestrooid over zee. In het tweede geval wordt een zeeurn tewatergelaten.

Je mag de as van je geliefde zelf uitstrooien over zee, maar dat moet dan wel ver genoeg uit de kust zijn, zo'n anderhalve zeemijl. Er zijn in Nederland gespecialiseerde bedrijven die een zeebegrafenis aanbieden. Daarbij zijn diverse mogelijkheden en variaties mogelijk, te beginnen met asverstrooiing per schip of per vliegtuig.

verstrooien op zee per schip

Vanuit diverse havens aan de Nederlandse kust vertrekken een aantal malen per jaar de boten met de asbussen van de overledenen die op zee verstrooid willen worden en die vanuit diverse crematoria zijn aangeboden. Dit gebeurt zonder aanwezigheid van de familie. Een medewerker van het crematorium verstrooit op respectvolle wijze afzonderlijk de as van meerdere overledenen.

Asverstrooiing of asbijzetting kan ook geregeld worden met één of meerdere families aan boord. Dan kan de as door de familie zelf verstrooid worden of kan een zeeurn met de as tewater worden gelaten. Een zeeurn is een biologisch afbreekbare urn die in zeewater geheel oplost en is vervaardigd van gips en kalk, zout of cellulose. De tewaterlating gebeurt met een lang touw; bij het van boord laten glijden of gooien zou de urn op het water uit elkaar barsten.

Bij de verstrooiing of bijzetting kan een korte ceremonie plaatsvinden, zoals het strooien van bloemen, het afspelen van muziek of het voorlezen van een gedicht of een brief.

verstrooien op zee per vliegtuig

Het gebeurt minder vaak maar de as kan ook per vliegtuig over zee worden uitgestrooid. Ook dit kan worden uitgevoerd zonder familie voor meerdere asbussen tegelijk. Omdat het vaak om kleine toestellen gaat kunnen er bij een asverstrooiingsvlucht slechts enkele familieleden meevliegen. Maar er is ook een mogelijkheid de as vanuit het vliegtuig te verstrooien in het zicht van de familie, die de gebeurtenis volgt vanaf het strand. Er wordt aangevlogen boven de branding met een fly-bye als afscheidsgroet voor de familie. Vervolgens wordt boven de branding, zeewaarts wegdraaiend, een cirkel ingezet. Na het voltooien van deze cirkel wordt op afstand voorlangs gevlogen waarbij de as zichtbaar wordt verstrooid. Hierna volgt een ronde als eregroet aan de overledene met een fly-bye als afscheid naar de familie.